

AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNIVERSİTETİ

*Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının
97-ci ildönümünə həsr olunmuş*

**HEYDƏR ƏLİYEV:
MULTİKULTURALİZM
VƏ TOLERANTLIQ İDEOLOGİYASI**

III Beynəlxalq elmi konfrans

5-6 may 2020-ci il

Emil Ağayev Raul
Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası

**ASIF AZƏRELLİ YARADICILIĞINDA
“ŞUŞANIN GÖZƏL GÜNLƏRİNDƏN BİRİ”
(ƏSƏRİN SƏNƏTŞÜNASLIQ KONTEKSTİNDƏ TƏHLİLİ)**

Açar sözlər: Asif Azərilli, Azərbaycan, Şuşa, Qarabağ

Ölkəmiz müstəqillik qazandıqdan sonra başına gətirilən Qarabağ faciəsi yeni və gözənlənməz mövzu kimi təsviri incəsənətimizdə də mühüm yer tutmağa başladı. Sənətkarlarımız bir-birindən maraqlı əsərlər ilə Qarabağımızı öz tablolarında canlandıraraq, buranın tarixi, mənzərəsi və faciəsini gələcək nəsillərə çatdırırlar. Qarabağdan danışırıqsa, onun bəzəyi, baş tacı sayılan Şuşanın adını xüsusilə vurğulamalıyıq. Yaradıcılığında geniş olaraq Şuşa mövzusunda müraciət edən əməkdar rəssam Asif Azərillinin yaradıcılığı müasir Azərbaycan təsviri incəsənətində Qarabağ mövzusunun tədqim edilməsində vətənpərvər sənətkar kimi adını ön sıralarda çəkdirir.

Asif Azərilli yaradıcılığında “Şuşanın gözəl günlərindən biri”. Əməkdar rəssam Asif Azərilli yaradıcılığında Qarabağ mövzusu qırmızı xətt kimi keçir. “Şuşanın gözəl günlərindən biri” (2019) əsərində yenidən tarixi torpağımızda əhalinin məişət həyatını əks etdirən sənətkar burada baş verən hadisələri tematik tablo kimi canlandırır. XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Şuşa Qafqazın musiqi, mədəniyyət mərkəzinə çevrilmişdi. Şuşanı "Kiçik Paris", "Qafqazın sənət məbədi", "Azərbaycan musiqisinin, muğamının beşiyi" və "Zaqafqaziyanın musiqi konservatoriyası" adlandırırdılar.

Monumetal boyakarlıq ənənələrinə xas olan xüsusiyyətləri özündə birləşdirən əsərdə xalqın məişət, geyim tərz, estetik ruhunu duya bilərik. Şuşanın qədim evləri, gözətçi məntəqəsi tarixi diyarımıza bir daha rəssamın əsəri vasitəsilə bizləri səyahət etməyə maraq göstərir. Arxa fonda cavanlar özlərinə ov quşu və qılınc seçir.

Ata öz gənc qızlarına cehizlik Şuşa xalçasını göstərir. Şuşa xalçaları xovunun daha da hündür olması, əlvan, şux koloritli, çox nazik, incə, zərif xüsusən də dəst xalı-gəbə kimi iri ölçülü xalçaların toxunması ilə seçilir. Bu qrupa daxil olan xalçalarının tarixi XVIII əsrin ikinci yarısına, Şuşanın təsis edilməsindən sonrakı dövrə təsadüf edir. XVIII əsrin ikinci yarısından etibarən Qarabağın xalça istehsalı əsasən mərkəzi Şuşa şəhərində inkişaf edir. Toxuduğu xalça və palazların sayı və keyfiyyətinə görə mədəniyyət paytaxtı XIX əsrdə Qarabağda birinci yeri tuturdu. İncəliyi, zərifliyi, təmtəraqlılığı, rəngarəngliyi ilə seçilən “Ləmpə”, “Qoca”, “Bulud” xalçaları və “Dəst xalı-gəbə” kimi xalça dəstləri burada toxunub.

Oxumuş insanın özünə çırağ seçməsi, ustanın dəmir düzəltməsi tarixi şəhərimizdə müxtəlif sənət növlərinin inkişafını bir daha sübut edir. Əsərdə geyimlərin təsviri obrazların parlaqlılığını bir daha vurğulayır.

Azərbaycanın, eləcə də Qarabağın zəngin maddi mədəniyyət irsinin araşdırılması kontekstində geyimlərin və bəzəklərin özünəməxsus yeri vardır. Uzun sürən tarixi inkişaf prosesinin məhsulu olan geyim mədəniyyəti yerli təbii-coğrafi şəraitin, əhalinin təsərrüfat məşğuliyyətinin istiqamətinin, sosial-iqtisadi inkişafın gerçəkliyini, sosial təbəqələşmə və

ictimai fərqlərin, eləcə də xalqımızın etno-sosial birliyində qərarlaşan, birlikdə yaşadığı etnoslarla qarşılıqlı təmas, etno-sosial, etno-siyasi və etno-mədəni əlaqələrin yaratdığı müştərək zənginləşmənin fəal təsiri altında formalaşmış və inkişaf etmişdir.

XIX-XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın ənənəvi qadın geyimləri özünün parlaq rəng əlvanlığı, biçim tərzı və tikiş üslubunun mürəkkəbliyi, eləcə də tip və formalarının fərqli olması ilə seçilirdi. Qarabağın milli qadın geyimləri tarixən «alt paltarı» və «üst paltarı» olmaqla iki əsas variantda mövcud olmuşdur. Qadın alt köynəkləri tuniki biçim üslubunda tikilib, əldə toxunan, satınalma pambıq və zərli ipək parçalardan tikilirdi. Üst geyim tiplərinin əsas elementlərindən biri üst köynəyi hesab olunurdu. Onu tuniki və ya kəsmə (doğrama) biçim üslubu ilə tikərək, qollarının ağzını bilərzikli və ya yelpazəli hazırlayıb, qoltuğunun altına isə fərqli parçadan incə xiştək (qoltuqaltı) qoyurdular. Qarabağ qadın köynəklərinin boyun hissəsi həm boyunduruqlu («dik yaxa»), həm də boyunduruqsuz olurdu. Məşhur baş geyimləri ilə öz şöhrətini qazanan bu bölgə geyim mədəniyyətimizin inkişaf tarixini bir daha sübut edir.

XIX-XX əsrin əvvəllərində Qarabağ əhalisinin ənənəvi kişi geyimləri öz biçim üslubuna və tikiş texnikasına görə ümumazərbaycan və hətta ümumqafqaz səciyyəsi daşıyaraq, yalnız çox da böyük əhəmiyyəti olmayan lokal-məhəlli xüsusiyyətləri ilə seçilirdi. Kişi üst köynəkləri əsasən şilə, qədək, çit, fay, qanovuz, atlas, mahud, məxmər parçalardan biçilib tikilirdi. Ənənəvi kişi baş geyimləri müxtəlif növ materiallardan (dəri, keçə, parça) hazırlanmaqla bərabər, həm tikili, həm də bağlama formasında olmuşdur. Bəhs olunan dövrdə Qarabağ əhalisinin yaşından asılı olmayaraq bütün kişiləri başlarına təmiz dəridən hazırlanan papaq geyirdilər. Bir qayda olaraq yaşlı nəsə mənsub olanlar uzun, 8 girvənkə ağırlığında konusşəkilli formadan, ucu şiş, cavanlar və uşaqlar isə «qarabağ fasonlu» yüngül, dairəvi papaqlar geyirdilər.

Əsərin maraqlı məqamlarından biri isə eyvandan gülləri sulayan gənc qızın öz işini görməsi yoxsa cavan oğlanla sevgi dolu baxışları tamaşaçıda sual doğurur. Milli ənənələr, geyimlərimiz, cavanlı-qocalı Şuşa əhalisinin yaşayışının gözəl günlərindən birini Asif Azərli vətənpərvər rəssam kimi bir daha çatdırmışdır.

Asif Azərli "Şuşanın gözəl günlərindən biri" (2019), (kətan, yağlı boya, 2000x3000 sm)

Nəticə. Asif Azərəlli yaradıcılığında “Şuşanın gözəl günlərindən biri” tezisinin əsas nəticələri aşağıdakılardır:

1. Əməkdar rəssam yaradıcılığında Qarabağ mövzusunda mühüm yer tutan əsərlərdən biridir.

2. “Şuşanın gözəl günlərindən biri” əsərinin sənətsünaşlıq kontekstində təhlil edilmişdir.

3. Əsərdə Şuşanın tarixi, məişəti, etnoqrafiyası və mədəniyyətini canlandırılaraq tamaşaçılara çatdırılmışdır.

Əməkdar rəssam Asif Azərəllinin yaradıcılığında canlandığı Şuşa tablolarını Allah bizə doğma torpaqlarımızda həmin yerləri öz gözlərimiz ilə görməyi nəsb etsin.

Ədəbiyyat:

1. Ağayev E.”Asif Azərəlli yaradıcılığında Qarabağ mövzusu”, Elmi əsərlər jurnalı №27, ADMİU 2019, s110-113
2. Qarabağ geyimləri, Kataloq 2016